

Malmö högskola
Lärarytbildningen
Barn Unga Samhälle

Examensarbete
15 högskolepoäng

**CODA-barns uppväxtvillkor och
skolvillkor i ett historiskt perspektiv**
– en studie av fem vuxna

*CODA-children's Growing Conditions And School
Conditions In A Historical Perspective*
– *A Study Of Five Adults*

Emma Mattsson

Lärarexamen 210hp
Barndoms- och ungdomsvetenskap
2010-01-12

Examinator: Sara Berglund
Handledare: Jutta Balldin

Abstract

Mattsson, Emma (2009). *CODA-barns uppväxtvillkor och skolvillkor i ett historiskt perspektiv - en studie av fem vuxna.*

Malmö: Lärarutbildningen, Malmö Högskola

Syftet med examensarbetet var att undersöka hur det kan vara att växa upp som hörande barn till döva föräldrar och hur skolsituationen kan ha sett ut. Studien är undersökt utifrån en vuxens perspektiv och har ett historiskt perspektiv eftersom jag ville undersöka hur det faktum att vara hörande barn till döva föräldrar eventuellt kan ha förändrats över tid och hur skolsituationen eventuellt kan ha förändrats över tid. För att examensarbetet skulle uppnå sitt syfte har studien utgått ifrån följande frågeställningar: *Vilken roll kan ett hörande barn ha i en familj med döva föräldrar? Vilken roll kan ett hörande barn till döva föräldrar ha i skolan? samt Hur kan dessa roller eventuellt ha förändrats med tiden?*

Undersökningsmetoden som har använts i studien för att besvara frågeställningarna var kvalitativa intervjuer och genom ett föredrag. Respondenterna var fem stycken kvinnor som är hörande barn till döva föräldrar. De är födda någon gång mellan 1953 till 1988 och därför är frågeställningarna besvarade i en vuxens perspektiv. De teoretiska utgångspunkterna tar upp begreppen CODA, döv, teckenspråkstolk, men även om barnsyn i ett historiskt perspektiv samt om hur individens roll förändrats i läroplaner. Resultatet pekar åt att ett CODA-barn kan ha behövt ta ett stort ansvar både i familjen och i skolan.

Nyckelord: CODA, döv, teckenspråkstolk, uppväxtvillkor, skolvillkor

Förord

Jag vill tacka avdelningen på den förskola jag har haft min verksamhetsförlagda tid på under min utbildning. Utan er hade aldrig detta examensarbete blivit av.

Jag vill även tacka de personer som har ställt upp och varit respondent i min studie.

Malmö, 11 december 2009

Emma Mattsson

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	7
1.1 Introduktion till forskningsproblemet.....	7
1.2 Syfte och frågeställningar.....	8
2 Tidigare forskning.....	9
2.1 Begreppet CODA.....	9
2.2 Begreppet Döv.....	10
2.3 Begreppet Teckenspråkstolk.....	12
2.4 Barnsyn i ett historiskt perspektiv.....	13
2.5 Hur individens roll förändrats i läroplaner.....	14
3 Metod.....	17
3.1 Metodval.....	17
3.2 Urvalsgrupp.....	18
3.3 Genomförande.....	18
3.4 Forskningsetiska övervägande.....	19
3.5 Analysbeskrivning.....	19
4 Presentation av empirin.....	20
4.1 Hur var samhällets stöd när du var liten?.....	20
4.2 Hur fungerade det när du gick i skolan?.....	21
4.3 Fick du hjälp eller stöd av skolan?.....	22
4.4 Fick du hjälp eller stöd med hemläxorna?.....	23
4.5 Fick du tolka åt dina föräldrar när du var liten?.....	24
4.6 Sammanfattning av empirin.....	26
5 Analys.....	28
5.1 Skolans reella stöd och läroplanernas riktlinjer.....	28
5.2 Teckenspråkstolk och tolkning.....	30
5.3 CODA-barns roll i familj och skola.....	31

5.4 Sammanfattning och slutsatser.....	32
6 Diskussion och kritisk reflektion.....	34
Referenser.....	35
Bilaga A.....	38
Bilaga B.....	39

1 Inledning

När mina föräldrar dammsög var det väldigt roligt att dra ur sladden från vägguttaget så att den inte fick någon ström. De fortsatte att dammsuga utan att märka att den var strömlös. Det var kul tyckte jag... Men inte när de märkte det!

CODA informationsblad, 2009

1.1 Introduktion till forskningsproblemet

När jag för första gången besökte förskolan där jag skulle ha min verksamhetsförelagda tid på under min utbildning så blev jag introducerad till en helt ny värld. På avdelningen jag var placerad i gick det barn som hade någon person inom sin familj som var döv eller hade en hörselskada. Majoriteten av barnen som gick på avdelningen hade döva eller hörselskadade föräldrar. Nu är det mer än tre år sedan som jag för första gången satte min fot i denna nya värld och jag har sedan dess erövat massa nya kunskaper. Fast under dessa år har det också kommit upp en hel del frågor och funderingar. En av dessa funderingar var det forskningsområde som mitt examensarbete går på djupet med, nämligen hur det kan vara att växa upp som hörande barn till döva föräldrar. Som lärarstudent var jag också nyfiken på hur skolsituationen kan ha sett ut för hörande barn till döva föräldrar. Studien har ett historiskt perspektiv för att jag ville undersöka hur det kunde eventuellt ha förändrats att vara hörande barn till döva föräldrar och hur skolsituationen för hörande barn till döva föräldrar kunde eventuellt ha förändrats. Studien är också undersökt utifrån en vuxens perspektiv eftersom ett barn kan ha svårt att reflektera om sin barndom då de fortfarande är i den, medan en vuxen person kanske har lättare att se tillbaka på sin barndom och reflektera över den eftersom de inte befinner sig i den längre, men rekonstruerar såklart också situationer och händelser på ett subjektivt och kanske inte alltid "sanningsenligt" sätt.

Som blivande yrkesverksam pedagog skall jag erbjuda alla barn en likvärdig utbildning som är individbaserad. Pedagoger skall främja samt utveckla barnens kompetens och medvetenhet, men också bejaka deras personlighet och inte göra några skillnader mellan barn på grund av deras etnicitet, sexualitet, bakgrund, funktionshinder eller kultur (Lpfö 98). Det är därför

viktigt att man som pedagog har god kännedom om ett barns vardag och bakgrund för att kunna se och förstå dens individuella behov, men också erfarenheter och förmågor.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien var att studera hur det kan vara att växa upp som hörande barn till döva föräldrar och hur skolsituationen kan ha sett ut för ett hörande barn till döva föräldrar. Studien har ett historiskt perspektiv eftersom jag ville undersöka hur det faktum att vara hörande barn till döva föräldrar kan eventuellt ha förändrats över tid och hur skolsituationen kan eventuellt ha förändrats över tid.

För att uppnå syftet har studien utgått ifrån följande frågeställningar:

- Vilken roll kan ett hörande barn ha i en familj med döva föräldrar?
- Vilken roll kan ett hörande barn till döva föräldrar ha i skolan?
- Hur kan dessa roller eventuellt ha förändrats med tiden?

Undersökningsområdet inte så utforskat i Sverige och jag har inte hittat någon tidigare forskning som riktar sig åt att undersöka hur det kan vara att växa upp som hörande barn till döva föräldrar i ett historiskt perspektiv. Målet med min undersökning är att förmedla och bidra med kunskap om ett ganska outforskat område. Förhoppningsvis kan min undersökning också väcka ett intresse hos andra att undersöka vidare inom samma område.

2 Tidigare forskning

I detta kapitel beskrivs relevant litteratur och forskning. Undersökningsområdet är inte så utforskat och det finns enbart en svensk bok skriven om hur det kan vara som hörande barn till döva föräldrar. I början av detta kapitel belyses vad begreppen CODA, Döv och Teckenspråkstolk betyder för att dessa tre begrepp är återkommande i min studie. I stycket om barnsyn i ett historiskt perspektiv tas det upp om hur synen på barn har förändrats under 1900-talet och vad som kännetecknar synen på barn idag. I stycket om hur individens roll förändrats i läroplaner beskrivs det hur synen på en likvärdig utbildning växt fram i läroplaner från 1969 till dagens Lpo 94.

2.1 Begreppet CODA

Ett barn vars ena eller båda föräldrar har en dövhet eller hörselnedsättning kallas ofta för CODA vilket betyder Children of Deaf Adults. På svenska brukar man säga hörande barn till döva. Är barnet yngre än 18 år så kallas de istället för KODA vilket står för Kids of Deaf Adults. På svenska brukar man säga unga hörande barn till döva. I studien har jag använt mig av begreppen CODA eller CODA-barn som ett samlingsnamn för hörande barn till döva föräldrar oberoende deras ålder.

Majoriteten CODA-barn har teckenspråket som sitt modersmål och svenska som andraspråk (Kintopf, 2008). Idag finns det cirka 10 000 CODA-barn i Sverige (Boklund m.fl., 2008). Ungefär 90 procent av de personer som är döva får hörande barn (Svensson-Richter, 1998). Enligt Boklund m.fl. (2008) är CODA-barn ofta självständiga och vågar mer än andra barn, de pratar mycket, är sociala, lyssnar ofta och pratar samtidigt, sätter andras välmående i första hand, gestikulerar mycket, reagerar på ljud, behöver ögonkontakt för att förstå, reagerar inte när någon ropar deras namn och de beskriver saker på ett mer målande sätt. Dessa beskrivningar måste dock ses som övergripande och är självklart inte gällande för alla barn med döva föräldrar.

CODA-barn berättar oftast varför de ska lämna rummet och vad de ska göra. Detta är för att CODA-barn kan vara uppfostrade att man måste berätta för sina föräldrar att man ska lämna

rummet och vad man ska göra, eftersom deras föräldrar inte *hör* var barnet tar vägen. Genom att få veta vad barnet ska göra så vet föräldern också ungefär hur lång tid det kommer att ta innan barnet kommer tillbaka (Nylund & Rasmussen, 2008).

I boken *Kan din mamma lukta?* (2008) skriver Olga Svensson-Richter i slutkapitlet att,

Vår gemensamma önskan är att bli förstådda, bekräftade och accepterade som dem vi är; barn med två språk och två kulturer. Före 1986 fanns inte begreppet CODA, då var vi helt enkelt ”mammapappadöva”

(Boklund m.fl., 2008, s. 39)

Svenssons-Richters önskan stämmer väl in i det som står skrivet FN:s konvention om barns rättigheter, artikel 30,

I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter eller personer som tillhör en urbefolkning skall ett barn som tillhör en sådan minoritet eller urbefolkning inte förvägras rätten att tillsammans med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller använda sitt eget språk.

(Läraryrket, 2008, s. 217)

Det är enligt Svensson-Ritcher (1998) viktigt att CODA-barn lär sig att förstå och känna till sitt kulturarv för att kunna vidareutveckla sin identitet. Att ett CODA-barn får möta andra människor som har samma grupptillhörighet som de själva är viktigt för barnets sökande efter sitt Jag.

2.2 Begreppet Döv

Att vara döv är inte bara en medicinsk term utan innebär också att man har en specifik kulturell, social och språklig identitet. 95 procent av de barn som är döva har hörande föräldrar. I Sverige finns det mellan 8 000-10 000 så kallade ”barndomsdöva”. Att vara

barndomsdöv innebär att man fötts med sin dövhet eller att man har blivit döv innan grundskoleåldern (Kintopf, 2008).

Personer med dövhet har teckenspråket som sitt modersmål och svenska som andraspråk. Teckenspråket använder de sig av för att kommunicera och svenskan använder de sig av när de läser och skriver (Svensson-Richter, 1998). Sveriges riksdag erkände det svenska teckenspråket som dövas modersmål först 1981 och Sverige var det första landet i världen att göra det. Döva räknas som ett minoritetsfolk, trots det är inte teckenspråket erkänt som ett officiellt minoritetsspråk än (Kintopf, 2008). Än idag så är det fortfarande få länder i världen som har erkänt teckenspråket som ett eget språk. Att teckenspråket blev erkänt som ett eget språk 1981 i Sverige innebar att döva barn och ungdomar kunde få undervisning i teckenspråk (sitt modersmål) i specialskolor. Innan dess så undervisades döva barn och ungdomar med så kallad ”oralism” vilket innebär tal och läppavläsning. Tanken var att de döva skulle bli så ”hörande” som möjligt (Svensson-Richter, 1998).

Oroliga rörelser, vibrationer i golvet, vibrationer i bordet uppfattas enligt Nylund & Rasmussen (2008) som oväsen för en döv person. När en person sitter och viftar med foten kan det upplevas som ett mycket störande oväsen för en döv person. Personer med dövhet ser sig enligt Kintopf (2008) inte som funktionshindrade. Deras dövhet bidrar till kommunikationssvårigheter först när de möter personer som inte kan teckenspråk. Med andra ord är det i möten med majoritetssamhället som komplikationer kan uppstå. Majoritetssamhället behöver därför få större kunskap om hur man lämpligast kommunicerar med en döv person när det inte finns tillgång till tolk. Svensson-Richter (1998) föreslår att man ska använda papper och penna. En person som är hörande kan känna sig osäker och inte veta hur han eller hon ska bete sig i mötet med en döv person. Skulle det finnas ett CODA-barn med vid mötet så kommer detta barn troligtvis känna sig tvungen att gripa in och tolka mellan parterna.

CODA-barn hamnar ofta i situationer när deras kompisar med hörande föräldrar till exempel inte får sova över hos dem eller åka med i bilen när CODA-barnets familj ska på utflykt. Det är ofta de hörande föräldrarna som tar dess beslut och det kan bero på okunskap om dövas kultur. Många döva personer har valt att enbart ha kontakt med den hörande omgivningen i nödfall eftersom man är trött på att bli kränkt, missförstod och diskriminerad (Kintopf, 2008).

2.3 Begreppet Teckenspråkstolk

I Nationalencyklopedin beskrivs begreppet teckenspråkstolk så här:

Teckenspråkstolk, person som tolkar till och från teckenspråk och svenska (eller annat talat språk) mellan å ena sidan döva och hörselskadade, å andra sidan hörande.

(Nationalencyklopedin, 2009-12-08)

Tolkutbildningen för teckenspråkstolk kom igång på försök år 1969 på Västansviks Folkhögskola. Då var utbildningen enbart på en till tre veckor, men sedan utökades utbildningstiden till två till fyra terminer (Thorin, 2003). År 1996 startades det en tolkutbildning som sträcker sig under fyra år. De två första åren får man lära sig teckenspråk och det finns inget krav på att man ska kunna teckna när man söker in till teckenspråksutbildningen.

Eftersom det inte fanns några utbildade teckenspråkstolkare fram till år 1969 fick man använda sig av personer som man visste kunde teckenspråk och var hörande. Ulla-Bell Thorin berättar utifrån egna erfarenheter i sin bok *Tolktrubbel – min tolkning av tolkning* (2003) om hur det kunde se ut innan år 1969 när hon behövde boka en tolk (s. 55).

På den ort jag bodde då fanns bara en tolk som inte var utbildad. När jag t.ex. fick en tid till doktorn och behövde tolk, fick jag åka hem till tolkens hem för att beställa, eftersom det inte fanns texttelefonservice. Är inte tolken hemma när man kommer fram får man lägga en lapp i brevlådan med önskemålet och sedan hoppas att man träffar tolken dagen därpå för att få besked om det passar. Om det inte passar tolken då är det att bara att ändra tiden hos doktorn som passar oss. Då är det jag som måste anpassa mig efter tolken. Det hände flera gånger att vi inte fått tag i varandra och då skrev tolken ett brev till mig och föreslog en annan tid som jag sedan fick ta med till läkarmottagningen t.ex. för att ändra tiden. Sedan fick jag åka tillbaka till tolken för att bekräfta tiden. Det var mycket jobbigt och kostsamt att få en tolk på den tiden.

Sedan år 1969 har det successivt funnits allt bättre möjligheter att kunna anlita en utbildad tolk. Sedan år 1994 har döva dessutom rätt att kostnadsfritt anlita tolk i alla slags sociala situationer (Fredäng, 2003). Det är Sveriges landsting som ansvarar för tillhandhållningen av tolkservice. I vissa landsting fungerar tolkservicen bra, medan det i andra inte fungerar lika bra på grund av att det råder stor tolkbrist i Sverige. I många landsting är man tvungen att prioritera bort tolkuppdrag för fritid och rekreation, det finns till och med landsting där det prioriteras bort helt och hållet (Sveriges dövas riksförbund, 2009-12-08).

2.4 Barnsyn i ett historiskt perspektiv

I boken *Barndomspsykologi. Utveckling i en förändrad värld* (2005) av Dion Sommer beskrivs hur vuxnas och samhällets syn på barn har förändrats från förr till idag. Förr i tiden var det vanligt att man ville att ett barn skulle lyda och respektera de vuxna, hjälpte till hemma, ta hand om sina syskon och de äldre med mera och det i sin tur byggde på en syn på barn som bräckliga, bristfälliga i förhållande till vuxna, de var helt enkelt inte kompetenta nog att ha sina egna rättigheter, egna lekar och egna liv. Många barn uppfostrades enligt en auktoritär fostringsstil. Den auktoritära uppfostringsstilen kännetecknas av känslomässig distans, rigida regler och brist på anpassning till barnets individuella behov. Det den vuxna sa var det som gällde och barnet fick inte frågesätta den vuxna. Vuxna var auktoriteter som barnen skulle ta lärdom av (Sommer, 2005).

Idag förklarar man gärna, motiverar, förhandlar och argumenterar med barn. Synen på barns förmåga, kompetens med mera har förändrats och man ser dem som kompetenta nog att förhandla om sina livsvillkor och lära på egna villkor med mera. Barn uttrycker med stor självklarhet sina åsikter och känslor och de ställer frågor på ett annat sätt än förr. Barn förväntar sig idag att bli hörda och sedda, att bli involverade, ha betydelse och uppfattas som en unik individ som har särskilda behov som den vuxne ska ta hänsyn till (Sommer, 2005). Denna förändring i synen på barn och för barns faktiska möjligheter borde också ha haft betydelse för CODA-barns roll i familj och skola.

2.5 Hur individens roll förändrats i läroplaner

Det har kommit ut fyra läroplaner sedan grundskolan grundades år 1962. Läroplanen för grundskolan Lgr 62, läroplanen för grundskolan Lgr 69, läroplanen för grundskolan Lgr 80 och läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94. Karaktäristiskt för de tre första läroplaner är att Lgr 62 sätter eleven i centrum, Lgr 69 vill skapa en demokratisk skola och Lgr 80 vill få fram en skola för alla (Egelund, Haug & Persson, 2006).

I Lgr 69's mål och riktlinjer står det att "I centrum för skolans verksamhet står den enskilda eleven" (Lgr 69, s. 10). Man skulle se till varje individs behov och skolan hade ett ansvar för de elever som har ett fysiskt, psykiskt handikapp eller andra svårigheter i skolarbetet. Det var dessutom skolans ansvar att ta den första kontakten med hemmet.

För att rätt kunna bidra till varje elevs utveckling med hänsyn till hans läggning behöver skolan god kännedom om elevens situation i dess helhet. Skolan bör därför hålla sig orienterade om elevens hemmiljö och föräldrarna bör få tillfälle att ta del i skolans arbete.

(Lgr 69, s. 11)

Ju mer läraren vet om barnens förutsättningar och individualitet, om deras uppväxt- och studiemiljö samt levnadsförhållande, desto större möjligheter har han emellertid att lösa sin uppgift. Det är därför viktigt, att läraren på ett tidigt stadium träder i kontakt med hemmet.

(Lgr 69, s. 20)

En lärare som verka under den tid man arbetade efter Lgr 69's mål och riktlinjer skulle så tidigt som möjligt ta kontakt med varje barns hem för att få kännedom om barnets uppväxt- och studiemiljö samt levnadsförhållande för att kunna lösa sin uppgift att ge barnet den undervisning som den hade rätt till efter dens behov och förutsättningar.

I Lgr 80's mål och riktlinjer står det att alla barn är olika och att man inte bör sträva efter att göra dem lika. Skolan skulle planera och ställa krav efter varje elevs aktuella förutsättningar. Skolan skulle vidare stödja och uppmuntra varje elev till att utveckla sina egna förmågor och intressen.

Ett särskilt ansvar har skolan för elever med svårigheter och för barn och ungdomar som tillhör olika minoriteter. Skolan kan därför inte ge alla lika mycket hjälp. Den måste speciellt och i samverkan med andra stödja dem som av olika anledningar har särskilda svårigheter. Elever med annat hemspråk än svenska har rätt att få en med andra elever likvärdig utbildning. Skolan måste – samtidigt som den stärker dessa elevers språkutveckling – aktivt ta till vara deras kulturarv.

(Lgr 80, s. 14)

Skolan hade ett särskilt ansvar för elever med svårigheter och för elever som tillhörde olika minoriteter. Elever som hade ett annat hemspråk än svenska hade rätt till att få likvärdig utbildning och man skulle stärka dessa elevers språkutveckling samt aktivt ta till vara deras kulturarv. Teckenspråket är inte erkänt som ett minoritetsspråk, men det är erkänt som ett eget språk vilket betyder att CODA-barn hade rätt till att få en likvärdig utbildning precis som de andra eleverna som hade ett annat modersmål än svenska. Det var skolans ansvar att stärka CODA-barns språkutveckling och ge dem det stöd de behövde för att klara sin utbildning på bästa möjliga sätt.

I Lgr 80 beskrivs vidare hur viktigt det var för elevens utveckling att skolan har en god uppfattning om elevens hemmiljö. Hemuppgifter skulle vara anpassade efter elevens individuella förmågor och behov.

Om elever av särskilda skäl inte kan utföra en given uppgift i hemmet, bör det ingå som en naturlig del i skolans planering att i olika former hjälpa dem att fullgöra uppgifterna i skolan.

(Lgr 80, s. 50)

I början av 1990-talet blev det obligatoriskt att upprätta åtgärdsprogram i grundskola för elever som behövde särskilt stöd. Skolan skulle utgå från elevens behov när man skrev ett

åtgärdsprogram och det skulle framgå vad det var man vill åstadkomma och hur man skulle åstadkomma det (Lgr 80). Tyvärr så visade det sig i en studie från mitten av 1990-talet att åtgärdsprogram användes i en väldigt liten omfattning runt om i grundskolorna (Egelund, Haug & Persson, 2003).

I Lpo 94 som grundskolorna arbetar efter idag har man strukit anvisningarna om hur undervisningen ska bedrivas och vilken specialundervisning som ska ges, vilket fanns i de tidigare läroplanerna. Det är upp till läraren själv att besluta. Dock finns det mål som varje lärare måste uppnå, ett av dessa är att alla elever ska ha rätt till likvärdig utbildning.

Undervisningen ska vara anpassad efter varje elevs förutsättningar och behov.

Utgångspunkten i undervisningen ska vara efter elevens bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskap så att man främjar elevens fortsatta lärande och kunskapsutveckling. Även i Lpo 94 beskrivs vikten av att hur viktigt det är att skolan har god bild om elevernas hemmiljö och levnadssituation för att kunna erbjuda eleverna den utbildning de har rätt till.

3 Metod

I detta kapitel presenteras mitt metodval och en beskrivning av metoden. Ni blir även presenterade för respondenterna som har ingått i urvalsgruppen och genomförandet av studien. I stycket forskningsetiska överväganden beskrivs vilka överväganden jag har fått göra och till slut i analysbeskrivningen beskrivs hur jag har analyserat mitt insamlade empiriska material.

3.1 Metodval

Jag har valde att använda mig av kvalitativ intervju för att samla in mitt empiriska material, men även från ett föredrag. Runa Patel och Bo Davidsson (2003) beskriver den kvalitativa intervjun och menar att ”syftet med en kvalitativ intervju är att upptäcka och identifiera egenskaper och beskaffenheten hos något, t.ex. den intervjuades livsvärld eller uppfattningar om något fenomen” (s. 78). Syftet med min studie var att undersöka hur det kan vara att växa upp som hörande barn till döva föräldrar och hur det faktum att vara hörande barn till döva föräldrar kan ha förändrats över tid. Därför valde jag att använda mig av kvalitativ intervju. Det som kännetecknar en kvalitativ intervju är att det kan liknas som ett vanligt spontant samtal där respondenten alltså är den person jag som forskare intervjuar har en direkt koppling till mitt undersökningsområde (Repstad, 1999). I min studie var respondenterna fem vuxna CODA-barn.

Jag har bandat intervjuerna och föredraget på en diktafon. Anledningen till det är att jag som intervjuare kunde koncentrera mig bättre under intervjun. Behöver man föra anteckningar under intervjun kan det hända att man tappar tråden eller glömmer att ställa uppföljningsfrågor. Det kan även uppfattas som störande för respondenten när intervjuaren sitter och för anteckningar under intervjun (Repstad, 1999). Som det har framgått tidigare i studien, kräver många CODA-barn ögonkontakt med personen de samtalar med. Detta är också en av anledningarna till att jag valde att använda mig av diktafon under intervjuerna.

3.2 Urvalsgrupp

Min urvalsgrupp bestod av fem vuxna kvinnor som är födda under 50-, 60-, 70- och 80-talet. Alla var så kallade CODA-barn. Eva är född 1953, Malin är född 1964, Lotta är född 1970, Karin är född 1982 och Gun som är född 1988. Respondenternas namn är fingerade. Allas föräldrar utom Karins är helt döva. Karins mamma är döv, men hennes pappa har en lätt hörselskada.

Min handledare från den verksamhetsförlagda tiden gav mig tips på CODA-barn som jag skulle kunna kontakta med för att fråga om de ville delta i min studie. Jag valde ut tre stycken som jag tyckte kunde vara lämpliga som respondenter och skickade ut en inbjudan till dem. Inbjudan finns presenterad under Bilaga A. Två av de tillfrågade respondenterna svarade ja medan den tredje respondenten föreslog istället att jag skulle komma och lyssna på ett föredrag som respondenten skulle delta i tillsammans med tre andra vuxna CODA-barn. Detta var ett unikt tillfälle för mig som jag inte kunde missa. Jag tog kontakt med arrangören och berättade om vem jag var, att jag höll på att skriva min avslutande uppsats och berättade om mitt forskningsområde som jag har skrivit om och att jag gärna skulle vilja komma lyssna på föredraget som de fyra CODA-barnen skulle hålla i. Jag visste inte hur jag skulle kunna komma i kontakt med de andra tre CODA-barnen som skulle delta i föredraget så jag mejlade en inbjudan till arrangören som skulle vidarebefordra min inbjudan till dem. Inbjudan finns presenterad under Bilaga B. Efter att ha varit och lyssnat på föredraget, valde jag att ta med tre stycken av de fyra föreläsarna i urvalsgruppen.

Anledningen till att jag valde att ta kontakt med respondenter i olika åldrar var för att jag ville undersöka mitt forskningsområde i ett historiskt perspektiv.

3.3 Genomförande

Under en och samma vecka så höll jag i två enskilda intervjuer med två CODA-barn och var på föredraget som fyra andra CODA-barn höll i. Första intervjun hade jag på en måndag med Lotta, en av respondenterna. Jag träffade Lotta på hennes arbetsplats och vi satte oss i ett avskilt rum för att kunna prata ostört under intervjun. Intervjun varade i cirka 60 minuter. Den

andra enskilda intervjun var med Karin. Vi träffades på en välkänd plats för Karin. Intervjun med Karin gick ganska så snabbt och vi var klara efter 20 minuter. I slutet av veckan så var jag på ett konferenscentrum där Eva, Malin och Gun höll i ett föredrag om hur deras uppväxt hade varit som CODA-barn. Där fanns även en man som jag har valt att kalla Nisse, som också är CODA. Nisse berättade om hur det var att växa upp som CODA-barn på 20-talet. Jag kände att det var för stort hopp mellan 20-talet och 50-talet så jag valde att inte ta med Nisse i min urvalsgrupp. Föredraget tog 60 minuter vilket kändes som alldeles för lite tid tyvärr, men jag fick ta del av fyra väldigt intressanta berättelser. Jag hade i förväg fått frågorna som de fyra CODA-barnen skulle svara på under föredraget och jag valde att använda mig av dessa frågor i de enskilda intervjuerna jag hade med Lotta och Karin under veckan.

3.4 Forskningsetiska övervägande

Jag har noga följt de etiska övervägandena om forskningskravet och individskyddskravet (Vetenskapsrådet, 2002). Urvalsgruppen fick en personlig inbjudan där de blev informerade om mitt forskningsområde och om min forskningsfråga. De fick sedan välja om de vill ingå i min studie eller inte. De har haft rätt att avbryta vårt samarbete under tiden undersökningen har pågått. Jag har redogjort för min urvalsgrupp att de är avidentifierade och att de har fått fingerade namn i studien. Jag meddelade även urvalsgruppen att intervjun skulle spelas in på en diktafon som enbart jag hade tillgång till efteråt.

3.5 Analysbeskrivning

De två intervjuerna och föredraget blev inspelat med en diktafon. Jag lyssnade på det inspelade materialet och skrev ner exakt det som sades. Sedan gjorde jag en djupläsning av det insamlade empiriska materialet. För att jag skulle kunna tolka de fem respondenternas svar utifrån varje fråga, fick jag sortera och par ihop svaren med rätt fråga. När jag var klar med det gjorde jag en ny djupläsning för att jag ville se om jag hittade några mönster i svaren (Johansson & Svedner, 2006). Till slut var jag tvungen att sälla bort de frågor och svar som jag kände inte var relevanta i förhållande till mina frågeställningar.

4 Presentation av empirin

I detta kapitel presenteras det empiriska materialet från de enskilda intervjuerna med två respondenter och från föredraget som tre andra respondenter var med och höll i. Varje stycke representerar en fråga som sedan besvaras utifrån vad varje respondent svarade på frågan. I slutet av kapitlet knyts respondenternas svar ihop i en sammanfattning för att synliggöra de likheter alternativt olikheter det fanns i respondenternas svar. Under föredraget blev inte varje fråga besvarade av de tre respondenter. Därför är inte varje respondents svar presenterad i empirin.

4.1 Hur var samhällets stöd när du var liten?

I följande stycke beskrivs vad respondenterna Eva och Lotta berättade om det stöd som de fick från samhället när de var yngre.

Eva som föddes 1953 berättade om hennes föräldrars första kontakt med barnavårdcentralen, BVC. BVC hade troligtvis ingen kunskap om döva personer som fick ett hörande barn. De gjorde många hembesök under Evas första levnadsår för att utvärdera om Evas föräldrar kunde ta hand om Eva. BVC ville veta om Eva kunde äta ordentligt, om Evas mamma kunde amma henne, för att se vart Eva skulle sova med mera. BVC var även oroliga över hur det skulle gå med Evas språkutveckling. BVC tyckte att Eva borde kunna tala bättre, men då påpeka Evas mamma att Eva kunde teckna och det var det viktigast för dem, för om Eva bara pratade så kunde ändå inte hennes föräldrar *höra* eller förstå henne.

... Jag tyckte hörande var konstiga. En gång när vi skulle åka handla så åkte vi buss dit och då satt de och pratade på bussen och tittade på mig och min mamma. Så sa de så här: hon är dövstum och det hörde ju jag att de sa. Och så sa dem: åh va synd eller så kunde de säga att sådana inte skulle få skaffa barn. Och jag som liten hörde ju det här och jag visste inte vad jag skulle göra. Tillslut så svarade jag tillbaka då en hård kommentar: Det är inte synd om henne! Eller så sa jag: Tyst med dig, du vet ingenting! Och mamma tittade på mig och frågade vad sa du. Nej

nej, de pratade skit bara svarade jag. Jag ville inte såra mamma. Jag ville inte säga något av det jag hade hört. Fast det var många som var snälla och sa vänliga saker också. De tyckte inte det var något konstigt med döva föräldrar och hörande barn, men de undrade hur jag hade lärt mig tala och det vet jag inte!?! Jag är född så här. Jag kan teckna och prata samtidigt, det är inga problem.

Eva ansåg inte att hon eller hennes föräldrar fick något stöd från samhället när hon var liten. Tvärtom var det bara en massa tjat om att Evas föräldrar skulle vara olämpliga föräldrar bara för de var döva. Eva tyckte inte att hon hade några problem hemma utan tvärtom att det fungerade hur bra som helst.

Lotta som är född 1970 kunde bara minnas att det stöd hennes föräldrar fick när hon var yngre var tillgång till tolk. Man kunde boka tolk när man skulle till läkare, kvartsamtal och vid andra saker. Fast det var inte alltid man fick tillgång till tolk.

4.2 Hur fungerade det när du gick i skolan?

I detta stycke berättas om hur Eva, Lotta, Karin och Gun upplevde tiden i skolan. Lotta och Karin beskrev hur de kände ett utanförskap som hörande barn till döva föräldrar gentemot andra hörande barn till hörande föräldrar och Eva beskrev sin första skoldag där hon blev tvungen att försvara sin mamma.

Evas första dag i grundskolan 1960 var inte speciellt rolig. Alla barns mammor hade följt med sina barn till skolan för att det var deras första dag, men Eva kom själv. Under uppropet när det blev Evas tur så frågade lärarinnan varför Evas mamma inte var med. Eva förklarade då att hennes mamma var hemma. Fast det svaret nöjde sig inte lärarinnan med utan frågade Eva varför hennes mamma var hemma och inte där. Då fick Eva förklara för lärarinnan att hennes mamma var döv och kunde inte höra vad som sades och lärarinnan kunde ju inte teckenspråk så då finns det ingen anledning till att hennes mamma skulle närvara vid uppropet. Evas lärarinnan blev röd i ansiktet och fortsatte med uppropet och efter den dagen hade lärarinnan aldrig någon kontakt med Eva eller hennes föräldrar. Enligt Eva tyckte lärarinnan att Eva var en besvärlig och hemsk unge.

Lotta började i grundskolan 1977. Hennes familj bodde precis bredvid skolan så när hon hörde första ringningen på morgonen sprang hon till skolan. Under låg- och mellanstadiet sprang Lotta oftast hem på rasterna för att hon tyckte att de andra barnen i skolan var jobbiga som alltid frågade henne om hur man tecknade olika ord på teckenspråk. Även hennes lillebror gjorde likadant.

Karin som började i grundskolan 1989 tycker att det funkade i skolan. Hon skämdes över att hennes mamma var döv och att ingen av hennes kompisar i skolan hade föräldrar som var döva. De kompisar hon kände gemenskap med var med de andra CODA-barnen som Karin träffade när hon var med sin mamma på dövföreningen eller liknade. Karin ville helst att hennes pappa skulle följa med på allt som hade med skolan att göra. Karins pappa har bara en lätt hörselskada.

Gun som började i grundskolan 1995 tyckte att allt i skolan hade fungerat jättebra.

4.3 Fick du hjälp eller stöd av skolan?

I detta stycke beskrivs vilket stöd respondenterna Lotta, Malin, Karin och Gun fick i grundskola. Respondenterna Lotta, Malin och Karin hade inte upplevt att de har fått någon hjälp i grundskolan. Gun fick däremot hjälp av sin lågstadielärare.

Lotta svarade snabbt att hon absolut inte hade fått någon hjälp i skolan och inte hennes lillebror heller. Lärarna var förvånade över att hon och hennes bror hade ett så rikt ordförråd som de hade tanken på dem hade döva föräldrar, men något extra stöd fick de inte överhuvudtaget.

Malin som började i grundskolan 1971 kände inte heller att hon fick något stöd i skolan. Hon svarade att skolan inte hade hjälpt henne ett dugg, utan hon har fått klarat sin svenska helt ensam. När Malin började i nionde klass erbjöds hon att få teckenspråkslektioner. Malin såg detta som ett bra tillfälle att öka betygen, men skolan anställde då Malins mamma som teckenspråklärare åt henne. Malin protesterade att hon inte kan ha sin egen mamma som

lärare. Istället för leta efter en ny teckenspråklärare valde skolan att lägga ner det hela och Malin fick aldrig några teckenspråkslektioner.

Fast det skiljer sig bara sex år mellan Karin och Gun så fick Karin aldrig någon hjälp i skolan, men Gun fick däremot hjälp av sin lågstadielärare när hon började i grundskolan 1995. Guns föräldrar hade inte svenska som sitt modersmål och kunde inte heller *höra* om Gun uttalade ord rätt och detta förstod hennes lärare. Senare på mellanstadiet och högstadiet tyckte Gun att hon inte hade något behov av extra hjälp.

4.4 Fick du hjälp eller stöd med hemläxorna?

I detta stycke beskrivs vad respondenterna Eva, Lotta, Malin och Karin fick för stöd eller hjälp med sina hemläxor. Att få stöd eller hjälp med hemläxor var det ingen av respondenterna Eva, Lotta, Malin eller Karin tyckte sig få när de gick i skolan.

När Eva började i grundskolan 1960 kunde hon redan läsa, skriva och hela handalfabetet. Hon hade inga problem i skolan med att läsa eller att skriva, men med matematiken hade hon svårt för. Evas mamma som kom från Finland försökte hjälpa henne, men den matematik man lärde ut i Sverige var inte den samma matematik Evas mamma hade lärt sig när hon gick i skolan i Finland. Evas pappa kunde däremot hjälpa henne de första åren i grundskolan, bara att när Eva började i de högre klasserna var det för avancerad matematik som inte hennes pappa kunde hjälpa henne med längre utan då fick hon klara det själv. Eva hade även svårt för den svenska grammatiken. Den svenska grammatiken och grammatiken i teckenspråk är inte den samma och detta visste varken Eva, hennes föräldrar eller Evas lärare utan Eva fick kämpa på så gott hon kunde själv och anser idag att det gick bra.

Lotta fick inte heller någon hjälp i grundskolan. Hennes pappa kunde hjälpa henne i början när de matematiks talen var lätta, men sen fick hon lösa det på egen hand. Språkläxorna var svåra. Lotta kunde aldrig fråga sina föräldrar om hur olika ord uttalades, men hon hade alltid rätt på stavningen för det kunde hennes föräldrar förhöra henne på genom att hon stavade ordet i hjälp av handalfabetet eller genom att skriva ner ordet. När Lotta började på gymnasiet fick hon höra av sin engelsklärare att det inte var lönt att lägga ner tid på Lotta för hon skulle

ändå aldrig klara av engelskan. Lotta gjorde sitt bästa för att bevisa att läraren hade fel, men engelskläraren avvisade henne direkt. Likadant kände Lotta att hennes svensk- och spansklärare gjorde. Däremot fick Lotta en matematiklärare i gymnasiet som gav henne stöd från första början i första ring och detta resulterade i en femma i slutbetyget. Lotta berättade att på grund av hennes matematiklärare stöttade och peppade henne hela tiden blev matematiken också rolig till skillnad från språkkurserna. Lotta har varit ett stort stöd åt sin lillebror under hans skolgång. Han kunde alltid be Lotta om hjälp när det var något han inte förstod.

Malins lärare frågade ofta Malins mamma hur Malin löste sina hemläxor. Malins mamma sa som det var till lärarna att Malin fick klara av dem på egen hand. Då undrade lärarna hur hon löste engelskläxorna och Malins mamma berättade att hon inte kan engelska så de fick Malin lösa på bästa möjliga sätt. Fast Malins lärare tog inte åt sig utan Malin fick fortsätta kolla på sina engelskspråkade filmer och lära sig från dem.

Karin hade sin pappa till hjälp. Han har bara en lätt hörselskada så han var den som fick hjälpa Karin och hennes syskon med hemläxorna. Karin berättade att om hon inte hade fått hjälp av sin pappa hade hon troligtvis fått hjälp av sin mormor som är hörande för enligt Karin så kunde inte hennes mamma så mycket.

4.5 Fick du tolka åt dina föräldrar när du var liten?

I detta stycke kan du läsa om olika situationer respondenterna har fått tolka i och hur respondenterna såg på tillgången av teckenspråkstolk. Frågan om du har behövt tolka åt dina föräldrar när du var liten var den fråga som alla fem respondenterna gav samma svar på, att de ofta har fått hjälpa till att tolka. Karins svar skiljde sig dock från de andra respondenternas svar. Karin fick nästan alltid förfrågan om hon kunde hjälpa till och tolka när hon var yngre, men hon vägrade för att hon skämdes, istället fick hennes syskon hjälpa till och tolka.

Eva föddes 1953 och då fanns det inga utbildade teckenspråkstolkare. Evas föräldrar fick istället hjälp av en man som hon kallar dövkonsult Ek. Herr Ek hjälpte Evas pappa när han sökte arbete exempelvis. Evas minns även en dam som hette Ellen. Ellen var också CODA

hade Eva förstått senare när hon blev äldre. Ellen kom ofta på hembesök till Evas familj och hjälpte Evas föräldrar med saker de behövde hjälp med och hon följde även med Eva till söndagsskolan. När inte dövkonsult Ek eller Ellen fanns till hands så fick Eva ställa upp och tolka åt hennes föräldrar. Eva berättade även om att hon kände andra CODA-barn som bor i Amerika som hade fått hjälpa till och tolka när deras föräldrar skulle handla ny bil eller när de var på banken. Några sådana situationer minns inte Eva att hon fick hjälpa till och tolka i när hon var yngre.

Lotta som är född 1970 minns att hon fick tolka under sina och hennes lillebrors kvartsamtal. Även under läkarbesök fick hon tolka. Det var de situationer hon minns som starkast.

Malin föddes 1963 och då fanns det inte heller tillgång till utbildad teckenspråkstolk utan det kom först 1969 när de började utbildas teckenspråkstolkar. Malins mamma hade aldrig använt sig av teckenspråkstolk utan det har varit Malin som har fått hjälpa till att tolka mellan hennes mamma och den andra parten. Malin berättade om ett möte mellan henne, hennes mamma och rektorn på Malins skola. Malin skötte inte skolan speciellt bra utan hade ganska så stor frånvaro och rektorn kallade då in till ett möte för han var orolig över Malins slutbetyg. Malin frågade rektorn om hon skulle beställa tolk till mötet, men han ansåg att Malin kunde tolka mellan honom och hennes mamma. Väl under mötet så berättade rektorn hur det låg till att Malin hade underkänt i alla ämne och att har hon ingen utbildning kommer hon inte heller få något jobb. Fast när Malin skulle tolka det rektorn sa till sin mamma vände hon på det och tecknade istället att jag är jätteduktig i skolan och har bra betyg i alla ämnen. Det tog Malin många år innan hon vågade berätta för sin mamma vad som egentligen sades under mötet med rektorn.

Min mamma har aldrig använt sig av tolk för att jag har alltid tolkat. Och så dumma som lärarna är i skolan, så fick jag tolka mellan rektorn och min mamma. Och jag var inte världens duktigaste i skolan. Jag skubbade lite väl mycket och rektorn sa att nu får det vara nog, nu får vi ha ett möte. Och jag frågade om de skulle ha tolk och jag kan ringa tolkcentralen. Nä, nä det fixar du sa rektorn. Min mamma kom, rektorn satt där. Rektorn förmedlar då att Malin måste skärpa sig i skolan för hon har ig i alla ämnen. Hon kommer inte få någon utbildning, hon kommer inte få något jobb. Men när jag då tolkar detta till min mamma så blev det att Malin är jätteduktig i skolan. Malin har bra betyg i allt. Min mamma blev

jätteglad och berömde mig. Och när jag då skulle säga det till rektorn så blev det oh vad hemskt, detta måste jag ta tag i hemma. Detta har tagit mig många år att säga till min mamma så hon trodde fortfarande att jag var jätteduktig i skolan, vilket jag inte var.

Karin som är född 1982 berättade att när hon var yngre pratades det inte speciellt mycket om döva och hon såg inte ofta döva personer teckna med varandra på offentliga platser. Karin skämdes och ville inte att hennes mamma skulle teckna med henne. När Karin tillfrågades om hon kunde vara tolk åt sin mamma vägrade hon. När hennes lillasyster eller lillebror blev gamla nog för att hjälpa till att tolka var det de som fick hjälpa Karins mamma. De fick tolka på kvartsamtal, hos frisören, på sjukhuset med mera. Ibland försökte hennes mamma boka tolk, men det var så stor efterförfrågan av tolk så det var inte ofta de fick tillgång till det utan då fick någon av hennes syskon följa med. Det var först när Karin gick i mellanstadiet eller högstadiet som hon slutade skämmas. Varför visst inte riktigt Karin, men trodde att det berodde på att det var mer öppet om döva och deras kultur då än när hon var yngre. Efter det hade Karin också hjälpt till att agera som tolk när det behövdes.

Gun som var yngst av respondenterna och född 1988 berättade att hon har blivit van vid att tolka telefonsamtal, men hennes föräldrar hade inte frågat om hon kunde hjälpa till att tolka speciellt ofta. Alla som känd hennes mamma visste att hon var väldigt självständig berättade Gun. Det Gun tyckte hade varit jobbigt var att det inte alltid fanns tillgång till teckenspråkstolk. Även om hennes föräldrar hade blivit lovade att det ska komma en tolk kunde det hända att tolken körde vilse, kom för sent eller helt enkelt inte dök upp. Vid sådana situationer hade Gun fått gå in och hjälpa till att tolka. På grund av brist på teckenspråkstolk kunde hennes föräldrar missa både föräldramöten och kvartsamtal. De missade inte bara information utan också möjligheten att få känna samhörigheten med de andra föräldrarna, tyckte Gun.

4.6 Sammanfattning av empirin

Gemensamt från alla tre respondenters svar som svarade på frågan om vilket stöd de hade fått från samhället under sin barndom var att de inte kände att de har fått något stöd från

samhället. De gav istället en bild om ett samhälle från 50-talet fram till minst 90-talet som hade stor okunskap om döva och deras kultur.

Skolans roll hade varit både positiv och negativ. Guns lågstadielärare gav henne extra stöd och Lottas fick stöd av sin mattelärare som resulterade i en femma i matematik på slutbetyg från gymnasiet. Malins skola försökte ge henne åtminstone teckenspråkslektion när hon gick i nionde klass och anställd då hennes egen mamma som lärare. När Malin protesterade emot det beslutet valde man istället att inte ge henne några teckenspråkslektioner eftersom man inte sökte efter en ny lärare. Annars så berättades det inte några positiva minnen från skolgången utan tvärtom så berättades det om lärare som istället för stärka sina elever, diskriminerade och kränkte dem.

Eva som växte upp under 50- och 60-talet fick bevittna hur det var att vara CODA innan teckenspråkstolkutbildningen hade startat. På den tiden fanns det en dövkonsult som hjälpte hennes föräldrar och en tant som själv var CODA kom ofta på hembesök för att hjälpa Evas föräldrar, men när inte konsulten eller tanten inte fanns i närheten blev det Eva som fick tolka åt sina föräldrar. Lotta, Karin och Gun berättade istället om hur bristen av teckenspråkstolk hade gjort att de har fått gå in och tolka åt sina föräldrar, medan Malin alltid hade hjälpte sin mamma genom att tolka. Det som var mest väckande var att de hade fått agera som tolk under sina egna kvartsamtal. Malin berättade om hur hon utnyttjade den situationen en gång när hon fick tolka på ett möte mellan sin mamma och rektorn. Istället för att tolka det rektorn egentligen sa, att Malin hade IG i alla ämnen, så sa hon till sin mamma istället att rektorn berättade att Malin var jätteduktig i skolan.

5 Analys

I detta kapitel knyts den tidigare forskningen samman med empirin. I slutet av kapitlet under stycket sammanfattning och slutsatser presenteras de slutsatser jag har dragit utifrån mina frågeställningar och utifrån min undersökning i relationen till tidigare forskning.

5.1 Skolans reella stöd och läroplanernas riktlinjer

När Lotta började i grundskolan 1977 arbetade skolan efter Lgr 69. Lgr 69 karaktäriserades av talet om en demokratisk skola. En demokratisk skola där eleven skulle stå i centrum som en enskild elev. Man skulle se till varje individs behov och skolan hade ett ansvar för de elever som hade ett fysiskt, psykiskt eller andra svårigheter i skolarbetet (Lgr 69).

Lotta hade varken något fysiskt eller psykiskt problem, men hon hade andra svårigheter. Hon hade två döva föräldrar som inte alltid kunde ge henne det stöd och den hjälp som hon kunde behöva. Rent språkligt hade hon ett bra ordförråd och hon var duktig på att stava för det kunde hon få hjälp med hemma. Genom att stava ord med handalfabetet kunde hennes föräldrar förhöra henne på glosor, men när det gällde hur man uttalade ord fanns det ingen möjlighet för Lotta att få hjälp av sina föräldrar för de kunde ju inte höra om hon uttalade orden rätt eller inte. Istället fick Lotta uppleva språklärare som inte visade något intresse för att hjälpa henne. Det var inte lönt att lägga ner någon energi på att lära Lotta något för hon skulle ändå aldrig klara av det så hennes lärare.

Malin hade samma svårigheter som Lotta. Hon började i första klass 1971. Malins lärare gjorde hembesök och frågade ofta hennes mamma om hur Malin fixade sina läxor och Malins mamma sa att de får hon fixa själv. Då undrade lärarna hur Malin gjorde med engelskan och Malins mamma sa att hon kunde ju inte hjälpa Malin med det för hon kunde inte engelska, utan det får hon klara så bäst hon kan själv. Men lärarna tog inte åt sig. Malin fick fortsätta kolla på sina filmer och lära sig av dem på egen hand istället. Malins lärare tog i för sig kontakt med Malins hem för att få kännedom om hur Malins uppväxt- och studiemiljö och levnadsförhållande såg ut, men lärarna fullgjorde inte sin uppgift att ge henne den

undervisning hon hade rätt till, enligt vad det stod i Lgr 69's mål och riktlinjer, en undervisning som är anpassade efter individens behov och förutsättningar.

När den nya läroplanen Lgr 80 kom 1980 sades det att den byggdes på att skapa en skola för alla. I Lgr 80's mål och riktlinjer stod det att alla barn är olika och att man inte skulle sträva efter att göra dem lika. Skolan skulle planera och ställa krav efter varje elevs aktuella förutsättningar. Det stod även i Lgr 80 hur viktigt det var för elevens utveckling att skolan hade god uppfattning om elevens hemmiljö. Hemuppgifter skulle vara anpassade efter elevens individuella förmågor och behov. Karin började i grundskolan 1989. Karins lärare var medvetna om att hon hade en döv mamma och att hennes pappa var lätt hörselskadad, men ändå fick aldrig Karin stöd eller hjälp i skolan eller med hemläxor som kunde vara anpassade så att Karins mamma skulle kunna hjälpa henne med dem. Med lite kunskap skulle Karins lärare kanske förstå att hennes mamma inte hade någon möjlighet att hjälpa henne med exempelvis glosor eller grammatik. Hade Karins skola följt vad som stod i Lgr 80 skulle de ha erbjudit henne extra hjälp i skolan både under lektionstid och med hemläxorna som Karin inte hade klarat av att lösa hemma. Karin fick hjälp av sin pappa, men hade han inte funnits tror Karin att hon hade fått be sin hörande mormor om hjälp.

Gun började i första klass 1995 och då arbetade man efter Lpo 94 som än idag är den läroplan man än arbetar efter i grundskolan. I Lpo 94 har man strukit anvisningarna om hur undervisningen ska bedrivas och vilken specialundervisning som ska ges jämfört med de tidigare läroplanerna. Det är upp till pedagogen själv att besluta istället. Dock finns det mål som varje pedagog måste upp nå, ett av dessa är att alla elever ska ha rätt till likvärdig utbildning. Gun var den enda av respondenterna som kände att hon hade fått stöd av skolan. Hennes lågstadielärare hade hjälpt och gett henne extra stöd när hon behövde det. Guns lågstadielärare var den enda lärare som respondenterna berättade om som fullgjorde sin uppgift att arbeta efter vad som stod i läroplanens riktlinjer och mål om individanpassad undervisning efter varje enskild elevs behov och förmågor.

5.2 Teckenspråkstolk och tolkning

Samtliga fem respondenter berättade att de hade fått hjälpa till att tolka vid olika situationer. Exempel som ges är hos frisören, läkarbesök, kvartsamtal, möten och telefonsamtal. När Eva och Malin var yngre fanns det inga utbildade tolkar. Tolkutbildningen för teckenspråkstolk kom igång på försök först år 1969 på Västansviks Folkhögskola (Thorin, 2003). Tanken på att det inte fanns några utbildade teckenspråkstolkar fick man använda sig av personer som man visste att de kunde teckenspråk och var hörande (a.a.). Eva som är född 1953 berättade att hennes familj istället tog hjälp av en man som hon kallade dövkonsult Ek. Herr Ek hjälpte hennes familj med tolkning så Eva behövde inte hjälpa till att tolka så mycket under den tiden han fanns till deras hjälp. Eva mindes även att hennes familj fick hjälp av en tant som själv var ett CODA-barn. Tanten kom ofta på hembesök till Evas familj och frågade om de behövde hjälp med något. När inte dövkonsult Ek eller tanten fanns i närheten blev det att Eva fick hjälpa till att tolka. Malins mamma hade aldrig använt sig av tolk utan det var Malin som hade fått hjälpa till och tolka åt sin mamma.

Sedan år 1969 har man kunnat successivt kunnat anlita en utbildad tolk (Fredäng, 2003). Både Lotta, Karin och Gun berättade om att tolkbrist hade gjort att de fått gå in och tolka i olika sammanhang på grund av att deras föräldrar hade blivit nekad tolk eller att tolken inte dök upp helt enkelt. När ett CODA-barn känner att det är kommunikationssvårigheter mellan en döv person och en hörande person går oftast CODA-barnet in och tolkar mellan parterna (Svensson-Richter, 1998). Fast så var inte fallet med Karin. Hon blev tillfrågad många gånger när hon var yngre om hon kunde hjälpa till att tolka när de inte fanns möjlighet att få hjälp av en tolk, men hon vägrade så istället fick Karins lillasyster hjälpa till och tolka när det behövdes. Det var inte förrän när hon blev äldre som hon ställde upp och tolkade åt sin mamma när det behövdes.

Att vara tolk under sitt egna kvartsamtal eller under andra möten i skolan hade Lotta, Malin och Gun råkat utför. Det var lätt att ändra på vad som egentligen sades och Malin berättade ett exempel på hur hon själv hade gjort just det under ett möte mellan rektorn på hennes skola och hennes mamma. Det hörande majoritetssamhället behöver få mer kunskaper om hur man på lämpligast sätt kommunicerar med en döv person när det inte finns tillgång till tolk. Att använda sig av papper och penna är ett förslag (Svensson-Richter, 1998).

5.3 CODA-barns roll i familj och skola

Eva växte upp under 1950- och 1960-talet. På den tiden ansåg många människor att ett barn var en hjälplös och bräcklig individ som inte var kompetent nog till att ha egna rättigheter eller liv (Sommer, 2005). Detta kan vara en av förklaringarna till varför Eva hade fått stå till svars bara för att hennes föräldrar var döva. Det hände att människor kunde titta konstigt på Eva och hennes föräldrar och prata bakom ryggen på dem. De kunde säga att hennes mamma var dövstum eller att sådana personer inte borde få skaffa barn. Eva upplevde ibland också att folk tyckte synd om henne och hennes föräldrar bara för att hon var hörande och för att hennes föräldrar var döva. Allt detta hörde Eva och det kunde hända att hon kunde svara tillbaks att det inte alls var synd om henne eller att de skulle vara tysta för de visste inget. Evas mamma undrade då vad det var hon sa och då berättade Eva att de bara pratade strunt. Hon ville inte göra sin mamma ledsen och berätta vad de egentligen sa utan höll det för sig själv.

Eva berättade även om hennes lärarinna som frågesatt hennes första dag i ettan om varför inte hennes mamma var med på uppropet. Eva försökte förklara för lärarinnan att hon är hemma för att hon är döv, men lärarinnan fortsatte fråga. Eva fick tillslut nog och sa till lärarinnan att hennes mamma var stendöv och lärarinnan kunde inte teckenspråk så vad skulle då hennes mamma där och göra på uppropet. Detta var 1960 och på den tiden var det inte vanligt att man som barn frågesatte en vuxen person, utan det var mer vanligt att man som barn vara tyst, visade respekt och var lydig (Sommer, 2005).

När Lottas lillebror började i skolan var det Lotta som fick hjälpa honom med hans läxor. Lotta ansåg att hon hade varit till en väldigt stor hjälp åt hennes lillebror när det gäller skolan. Han kunde alltid komma och rådfråga henne om han hade några problem i skolan. Hon fick ta det ansvar som skolan inte gav hennes lillebror och som hennes föräldrar inte kunde hjälpa honom med. Fast hennes egen skola fick hon klara så gott hon kunde ensam precis som Malin även om det bryter emot vad som stod i Lgr 69 som jag har beskrivit på sidan 28. Lottas språklärare såg hennes som ett hopplöst fall som inte var lönt att lägga ner energi på för att hon skulle ändå aldrig klara av det och Malins lärare var medvetna om att hon inte kunde få någon hjälp med engelskläxorna hemma, men ändå så fick ingen av de två någon hjälp eller

stöd. Förr i tiden kunde det råda brist på att anpassa sig efter ett barns individuella behov (Sommer, 2005). Lotta och Malins upplevelser är ett tydligt tecken på att det stämmer. När Karin föddes 1982 hade synen på barn utvecklats och många såg nu på ett barn som en egen individ med egna behov, åsikter, känslor med mera. Förr kunde vissa vuxna människor ha svårt att ta hänsyn till ett barn, men detta hade blivit mer och mer vanligt och i dagens svenska samhälle ses det som en självklarhet av många människor, men dock inte av alla (Sommer, 2005). Istället för att man tog det för givet att Karin skulle hjälpa till att tolka, frågade man henne om kunde hjälpa till att tolka. När hon var yngre vägrade hon tolka och detta accepterade man. Ungefär likadant hade det varit för Gun som är född 1988. Hennes föräldrar bad inte henne speciellt ofta om hjälp till att tolka, utan de tog hjälp av teckenspråkstolk när det fanns möjlighet till det.

5.4 Sammanfattning och slutsatser

Den bild jag får ut av att hört respondenternas berättelser om deras barndom pekar på att ett CODA-barn kan behöva ta ett väldigt stort ansvar. De kan till exempelvis behöva agera som tolk i olika situationer på grund av att samhället inte kan ge dem tillgång till teckenspråkstolk alltid. Konsekvensen av att behöva tolka kan bidra till att ett barn får ta på sig en vuxenroll och inte bara vara ett barn under sin barndom. CODA-barn kan hamna i situationer som inte kanske är lämpliga för att ett barn att vara i och ta del av. Dock så pekade Karin och Guns berättelser på att ett CODA-barn kan behöva ta mindre ansvar idag än förr. Döva föräldrar har kanske blivit mer självsäkra idag än vad de har varit förut och vill klara sig på egen hand utan att behöva ta sig hjälp av sitt hörande barn.

Att ett CODA-barn kan behöva agera som tolk under sitt egna utvecklingssamtal när man inte får tillgång till en teckenspråkstolk är uppseendeväckande. Utvecklingssamtalet är ett av de viktigaste momenten under ett barns skolgång där man som förälder har möjlighet att få en tydlig insyn i sitt barns utbildning. Fast om man låter ett barn tolka mellan lärare och förälder så kan konsekvensen bli att barnet inte tolkar det som egentligen sägs. Man som förälder kan då förlora sin möjlighet att få hjälpa sitt barn.

Trots att det står klart och tydligt i de läroplaner skolan har arbetat efter att eleven ska få individanpassad undervisning ute efter dens enskilda behov och förmågor pekar respondenternas svar om vi bortser från Guns svar på att de inte har fått uppleva en skola som arbetar efter vad som står i läroplanen. Lotta fick i för sig stöd från sin mattelärare på gymnasiet, men resterande lärare då? Malins skola försökte erbjuda henne teckenspråkslektioner när hon gick i nian och anställde hennes mamma som teckenspråkslärare. Bättre sent än aldrig, men tyvärr så blev det inget av det.

6 Diskussion och kritisk reflektion

Syftet med min studie var att undersöka hur det kan vara att vara hörande barn till döva föräldrar och hur skolsituation kan se ut i ett historiskt perspektiv. För att vara säker på att respondenterna i mitt urval skulle kunna hjälpa mig att få svar på min studie så valde jag att ha undersökningen i en vuxens perspektiv. I hjälp av mina två frågeställningar begränsade jag min studie. Jag valde ut att undersöka vilken roll kan ett hörande barn ha i en familj med döva föräldrar och hur denna roll har förändrats med tiden.

Min urvalsgrupp bestod av fem kvinnor som alla är CODA-barn. Att ha CODA-barn som är födda under olika årtal i urvalet gjorde att min studie gick att undersöka i ett historiskt perspektiv. Jag valde att använda mig enbart av kvalitativa respondentinterjuver som undersökningsmetod.

Jag anser att jag har uppnått syftet med min studie och att jag har besvarat mina frågeställningar så tydligt som det går utifrån den teori och empiri jag har haft tillgång till. Jag har lärt mig väldigt mycket under studiens gång. Dessa nya erfarenheter och kunskaper som jag har erövat kommer jag att ha stor nytta av i mitt framtidiga pedagogiska arbete.

Det jag kände att jag kunde ha gjort annorlunda nu när jag har resultatet i handen, skulle i så fall vara att undersöka hur pedagoger arbetar idag med CODA-barn för att kunna jämföra det med respondenternas berättelser om hur de upplevde skolans stöd när de var barn. Det skulle vara intressant att få se om det har förändrats något eller om det bara vara Gun som hade tur som fick en lärare i lågstadiet som gav henne det stöd och hjälp hon behövde. En annan sak som jag även skulle ha gjort annorlunda är att jag inte skulle välja att skriva själv igen. Det har funnits många fördelar med att skriva studien självständigt, men det finns troligtvis fler nackdelar som man kan se nu i efterhand när man reflekterar över studiens gång.

Förutom frågan om hur pedagoger arbetar idag med hörande barn till döva föräldrar skulle jag även kunna tänka mig att undersöka vilket stöd döva föräldrarna till hörande barn får ifrån samhället idag.

Referenslista

Böcker

Egelund, Niels & Haug, Peder & Persson, Bengt (2006) *Inkluderande pedagogik i skandinaviskt perspektiv*. Stockholm: Liber.

Fredäng, Päivi (2003). *Teckenspråkiga döva - Identitetsförändringar i det svenska dövsamhället*. Stehag: Förlags ab Gondolin.

Johansson, Bo & Svedner, Per Olov (2006). *Examensarbetet i lärarutbildningen. Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsförlaget i Uppsala AB.

Klerfelt, Anna (2002). *Var ligger forskningsfronten? – 67 avhandlingar i barnpedagogik under två decennier, 1980–1999*. Stockholm: Skolverket.

Läraryrket (2008). *Lärarens handbok*. Lund: Studentlitteratur.

Läroplan för förskolan. Lpfö 98, Utbildningsdepartementet (1998). Stockholm: Skolverket och CE Fritzes AB.

Läroplanen för grundskolan 1969. Allmän del. Stockholm: Skolöverstyrelsen och Liber Utbildningsförlaget.

Läroplanen för grundskolan 1980. Allmän del. Stockholm: Skolöverstyrelsen och Liber Utbildningsförlaget.

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lpo 94, Utbildningsdepartementet (1994). Stockholm: Skolverket och CE Fritzes AB.

Patel, Runa & Davidsson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Repstad, Pål (1999) *Närhet och distans – Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Sommer, Dion (2005). *Barndomspsykologi. Utveckling i en förändrad värld*. Andra reviderade upplagan. Stockholm: Runa förlag.

Svensson-Richter, Olga (1998). *Föräldrastödjande verksamhet för döva föräldrar*. Rapport över Projekt. Malmö: Hörselvårdens Pedagogiska Avdelning Universitetssjukhuset MAS.

Thorin, Ulla-Bell (2003). *Tolktrubbel – min tolkning av tolkning*. Lund: Grahn's Tryckeri AB.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Elektroniska källor

Boklund, Axel m.fl. (2008). *Kan din mamma lukta? En bok om och av barn med döva föräldrar*. Specialskolemyndigheten. Hämtad som Pdf-fil. 2009-09-11 från CODA Sverige
<http://www.svecoda.se/Arkivet.html>

Kintopf, Magdalena (2008). *Föräldravägledning för döva, behövs det?* D-uppsats om CODA. Hämtad som Pdf-fil. 2009-09-11 från CODA Sverige
<http://www.svecoda.se/Svecoda/Nyheter.html>

Nationalencyklopedin. *Teckenspråkstolk*. Hämtad: 2009-12-08 från
<http://www.ne.se/teckenspråkstolk>

Nylund Elisabet & Rasmussen Clarie (2008). *Sammanfattning av Sussi Tofts föredrag YSDH 1 okt 2008*. Hämtad som Word-fil 2009-10-17 17 från YSDH
<http://www.ysdh.se/rapporter/filer/Sammanfattning%20av%20Sussi%20Toft%C2%B4s%20f%C3%B6redrag.doc>

Sveriges dövas riksförbund. *Tolkkampanj – Förbättrad tolkservice för döva och hörselskadade*. Hämtad som Pdf-fil. 2009-12-08 från http://www.sdrf.se/sdr/object/files/obj_483d3bc7573be.pdf

Bilaga A

Hejsan ----!

Mitt namn är Emma Mattsson och jag går sista terminen på lärarutbildningen i Malmö. Under hela utbildningen så har jag haft den verksamhetsförlagda utbildningen på ----, avdelning ----. Där har jag blivit introducerad till en helt ny värld som jag har blivit väldigt på nyfiken och intresserad av. Just nu håller jag på att ska skriva min slutliga examinerade uppsats som ska basera på en forskningsfråga som vi studenter har fått själva välja. Här såg jag chansen att få fördjupa mig i en av de frågor som har uppstått under min tid på ----: Hur kan det vara för ett hörande barn att växa upp med döva föräldrar?

För att kunna få svar på min fråga så har jag valt att ta kontakta med hörande personer som har vuxit upp med döva föräldrar, men som är vuxna idag i hopp om att få intervjua dem. Min fråga till dig är om du skulle kunna tänka dig att ställa upp på att bli intervjuad? Under intervjun är det bara du och jag i rummet, men jag kommer att behöva spela in vårt samtal för att kunna ha detta som hjälpmedel när jag ska presentera intervjun i uppsatsen. Du kommer självklart att vara anonym och få ett fingerade namn i uppsatsen så att man inte kan identifiera dig.

Om du skulle vara intresserad så skulle jag vilja att innan vi ses, att du skriver nere en kort berättelse om din barndom. Det kan vara bara några meningar, det kan vara flera sidor eller bara en lista på några punkter av minnen som du kommer att tänka på när du tänker tillbaka på din uppväxt. Se inte detta som något krav utan anledning till att jag skulle vilja ha det är för att jag vet inte hur det är att växa upp med döva föräldrar, så det blir lättare för mig att ställa frågor till dig när jag har fått lite ”feedback” innan.

Är du intresserad av att delta så kontakta mig snarast möjligt så vi kan bestämma en tid för att göra intervjun. Du kommer i kontakt med mig genom att antingen mejla mig på ---- eller genom att ringa mig på ----. Har du några frågor eller funderingar så tveka inte att höra av dig! Skulle uppskatta att du hör av dig även om du inte är intresserad att delta så att jag vet detta.

Med vänliga hälsningar Emma Mattsson

Bilaga B

Hejsan!

Mitt namn är Emma Mattsson och jag läser min sista och avslutande termin på lärarutbildningen, Malmö högskola. Jag håller på att skriva min c-uppsats som kommer att handla om hur det kan vara att vara hörande barn med döva föräldrar ur ett historiskt perspektiv.

Jag har fått tillåtelse att få komma och lyssna på er under ---- på fredag när det är ----. Detta är ju ett unikt tillfälle för mig som skriver just min uppsats om hur det kan vara att växa upp som hörande barn med döva föräldrar ur ett historiskt perspektiv. Därför skulle jag vilja dela med mig av era berättelser i min uppsats. Jag kommer att aidentifiera både er berättare och tolk, men även platsen och tillfället så att ingen kan förknippa er med det som kommer stå i min uppsats. För att kunna citera det ni har berättat senare i uppsatsen kommer jag behöva använda mig av en diktafon. Materialet på diktafonen kommer enbart jag få tillgång till och det kommer att raderas direkt efter att jag har skrivit ner era berättelser.

För att kunna använda mig av era berättelser i min uppsats behöver jag få ett medgivande från var och en som kommer att medverka under ---- på fredag. Ni har självklart rätt till att avböja och tacka nej.

Har ni några funderingar så kan ni höra av er till mig antingen genom att mejla mig på ---- eller genom att ringa mig på ----.

Hälsningar Emma Mattsson